

Református Szemle

Alapítás: 1907

Kéthavonta megjelenő teológiai tudományos folyóirat

Kiadja az Erdélyi Református Egyházkerület Igazgatótanácsa

FŐSZERKESZTŐ

Dr. ADORJÁNI ZOLTÁN

email: adorjani@proteo.hu, tel.: 0744-989-052

FELELŐS SZERKESZTŐ

Dr. BUZOGÁNY DEZSŐ

email: buzogany@proteo.hu, tel.: 0744-254-208

MUNKATÁRSAK

Dr. Geréb Zsolt

Dr. Kolumbán Vilmos József

Dr. Kovács László Attila

Dr. Molnár János

Dr. Pásztori-Kupán István

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

THEOLOGIA BIBLICA

Dr. Bolyki János (a Magyar Tudományos Akadémia doktora)

Dr. Herczeg Pál (Károli Gáspár Református Egyetem Hittudományi Kara – HU)

Dr. Marjovszky Tibor (Debreceni Református Hittudományi Egyetem – HU)

THEOLOGIA PRACTICA

Dr. Fekete Károly (Debreceni Református Hittudományi Egyetem – HU)

THEOLOGIA SYSTEMATICA

Dr. Szűcs Ferenc (Károli Gáspár Református Egyetem Hittudományi Kara – HU)

Dr. Fazakas Sándor (Debreceni Református Hittudományi Egyetem – HU)

HISTORIA ECCLESIAE

Dr. Dienes Dénes (Sárospataki Református Hittudományi Akadémia – HU)

Dr. Ferenc Postma (Vrije Universiteit Amsterdam – NL)

ISSN 0254-4458

Szerkesztőség és kiadóhivatal: 400079 Kolozsvár, Király utca (str. I. C. Brătianu) 51. sz.

Telefon: 0264-592-453

Bankszámla: BCR Cluj – RO66RNCB0106026604570001

Megrendelés: e-mail: iratterjesztes@reformatus.ro

Kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza

Készült az Erdélyi Református Egyházkerület Miskolc-i Kiadóháza Miskolc

Sajtóközpontjának nyomdájában

Felelős vezető: Tonk István

Református Szemle

2009. MÁJUS-JÚNIUS

3. SZÁM

CII. ÉVFOLYAM

THEOLOGIA BIBLICA

Balogh Csaba: *Mit ígért Isten Ábrahámnak? Megjegyzések 1Móz 12,3b értelmezéséhez* 265

THEOLOGIA PRACTICA

Fekete Csaba: *Írt-e Apafiné zsoltárparafrázist?* 286

Tamás Ernő: *Üvegfalú parókiánk gyerekcsobája. A lelkesgyermekes esetleges szorongásairól* 295

THEOLOGIA SYSTEMATICA

Pásztori-Kupán István – Kupán Zsuzsanna: *Küroszi Theodorétosz: Az első alapelvről. I.* 306

Abraham van de Beek: *Egyház és nemzet* 327

75 éves a Barmeni Teológiai Nyilatkozat (ford.: Juhász Tamás) 336

HISTORIA ECCLESIAE

Kolumbán Vilmos József: *Nádudvari Sámuel utolsó évei Marosvásárhelyen* 340

VARIA

Bibliopolium

Zabán Bálint Károly: *A bibliai formakritika a maga összefüggésében.*

Martin J. Buss: *Biblical Form Criticism in its Context* 352

Ósz Sándor Előd: *Luther-leletek – Régészeti a reformátor nyomában – kiállítás-katalógus*

(Fundsache Luther – Archäologen auf den Spuren des Reformators) 361

Kató Szabolcs: *Jim Burns: Ifjúságépítők. Ifjúsági vezetők kézikönyve* 366

Kurta József: *Habent sua fata libelli. A Vizsolyi Biblia mint „könyvtábla-töltelek”* 369

Recensio

Balogh Béla: *Vigilia, 74. évfolyam, 2009/1*

Vigilia (74st Year – 74. Jahrgang – Tome LIV) 2009/1 372

Novum

Commemoratio

Geiko Müller-Fahrenholz: *Örökké előttünk járt egy lépéssel, Lukás Vischer halálára*

(ford. Balogh Béla) 374

ményeit is. Az erdélyi reformáció kutatói számára nagy gondot jelent, hogy a 16. század egyháztörténeti eseményei (néhány kivételtől eltekintve) igen nehezen rekonstruálhatók. A német kollégák példája talán új utakat, új lehetőségeket villant fel az itthoni kutatók számára is. Érdekes eredményeket hozhat például a

kolozsvári plébánia, majd unitárius parókia udvarának, a kükküllővári vagy a dévai templom és parókia környékének feltárása. Sajnos csak remélni lehet, hogy az erdélyi reformáció története is kiegészül majd hasonló színes kellékekkel.

Ősz Sándor Előd

Jim Burns: Ifjúságépítők

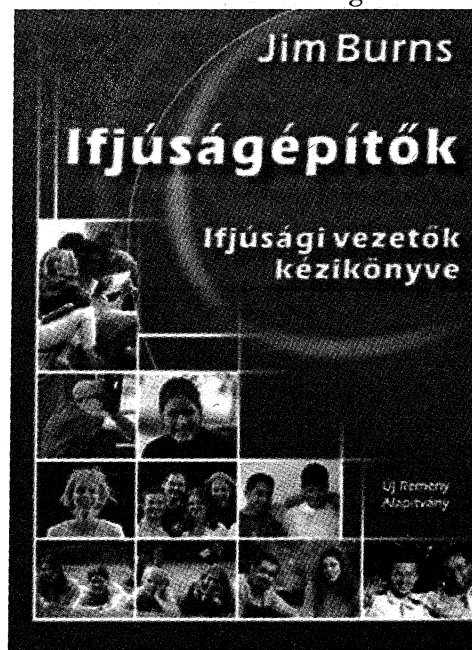
Ifjúsági vezetők kézikönyve. Új Remény Alapítvány 2005, 380 old.

Amikor keresztyén közösségről hallok, mindig egyik kedves zsoltárom jut eszembe: *Ímé mily jó és mily gyönyörűséges, amikor együtt lakoznak az atyafiak!* (133,1) Éppen a fenti idézet alapján fogalmazódott meg bennem néhány kérdés: jó és gyönyörűséges-e mai társadalmunk, és funkcionálisan olyan emberi közeg-e, amelyben a fiatalok a lehető leghatékonyabb módon tudják fejleszteni képességeiket? Vagy: tényleg atyafiúi, testvéri, megértő közösség-e a klikkekbe szerveződő ifjúság? Jim Burns *Ifjúságépítők* című könyve ezekre a kérdésre próbál választ adni. Pontosabban: hogyan lehet felépíteni a jövő egyházát a ma fiataljaiból? Hogyan lehet olyan közösségre rendezni őket, amelyben nemcsak átutazók, hanem aktív tagok.

A szerző tizenhat évi munka tapasztalatát foglalja össze, s így a könyv nem pszichológiai vagy szociológiai elméletek tételes bemutatása, hanem olyan öt részbe foglalt huszonhét fejezet, amelyekben felveti a kérdéseket, ezeket példákkal illusztrálja, és gyakorlati megoldásokat ajánl.

A könyv kulcsszava: a közösség, pontosabban a kapcsolatok. A szerző rögtön az első fejezetben felhívja a figyelmet a kapcsolatteremtés fontosságára. Az ifjúsági munkában – szerinte – nem annyira a

rendezvények vagy az ifjúsági programok a fontosak, hanem az ifjúsági vezető személye, hitelessége, őszintesége. Nincs szükség megtervezett, mesterkélt imázsoakra. Nem szabad manipulatív módszerek segítségével közeledni az ifjúsághoz, hiszen a lelki nevelés és fejlődés egyetlen egyéntől függő folyamat, felgyorsítása általában több kárt okoz, mint hasznot, és ezt a vezető is csalódásként éli meg

Ha rendszerbe kellene foglalni Jim Burns meglátását, hogy mi a jó, hatékony ifjúsági munka alapja, akkor azt talán három kapcsolatban lehetne megfogalmazni: személyes, egyéni kapcsolat Istennel (ez mind a vezető, mind az ifjak részéről szükségszerű), aktív közösség a vezetők között, valamint valódi kapcsolat az ifjakkal. Az első lépés azt jelenti az ifjúsági vezető számára, hogy növekednie kell saját hitéletében (egyedül Istennel, aki a szerző terminológiájában a „szóló”; 33. old.). Ez az elcsendesedés, az ötletgyűjtés, lelki regeneráció időszaka. Ez a belső forrás a munkához.

Számos gyakorlati ötlettel mutatja be a kapcsolatteremtés hatásos módjait: „saját közegükben kell megkeresni őket” (26. old.), iskolában, szórakozóhelyen, focimeccsen stb. Ezt a gondolatot azért is érzem fontosnak, mivel az evangelizációnak, a fiatalokkal való foglalkozásnak többnek kell lennie, mint templomaink üres padjainak megtöltése. Meg kell értenünk a fiatalok gondjait, illetve azt a közeget, amelyben élnek. A szerző itt külön kultúráról beszél és egy frappáns szöveggel sok mindent elárul: mi ezekkel a fiatalokkal soha nem voltunk egykorúak. A család forradalma, a szexuális forradalom, valamint a média, illetve a kapcsolatok forradalma mindent alapvetően megváltoztatott a nyugati társadalomban (40–47. old.). A fentebb említett szociális régiók összerosódottak, a család helyét a barátok, a meg nem kapott szeretet, a szex és a drogok pótolják, miközben dübörög a metal-zene önpusztításra biztató zenéje. Egy ilyen „kultúrájú” és világképű világ fiataljai várják azokat az embereket, akik biztos talajt tudnak teremteni lábuk alá.

A könyv szerkezete ezeket a gondolatokat fejti tovább, koncentrikusan haladva a középpont felől. Így aztán több átfedéssel találkozunk. Sőt: a szerző néha látszólag ellentmondásokba is kerül. Pl. a

könyv elején azzal találkozunk, hogy meghatározóbbak a személyek a rendezvényeknél, majd külön fejezet foglalkozik a rendezvényekkel (9. fejezet: *Táborok és találkozók*). Ez is azt bizonyítja, hogy a tizenhat éves szolgálata alatt a szerző meglátása is változott; ugyanakkor a témák több aspektusát is megvizsgálja, gyakorlati szempontjai alapján.

Hogyha a felvázolt világkép metszetét erdélyi társadalmunk fiataljainak helyzetével hasonlítjuk össze, azt láthatjuk, hogy a globalizáció és a szekularizáció következtében a gondok egyre inkább hasonlítanak a fenti esetekhez. Talán elkerülhetetlenek a társadalmi asszimiláció ilyenfajta megnyilvánulásai is. A szerző számos tapasztalatát vázolja fel, és ez alapján kínál megoldási lehetőségeket, viszont felhívja a figyelmet azokra a gondokra is, amelyekhez az ifjúsági vezető nem rendelkezik képzettséggel, pl. családon belüli nemi erőszak, drogfüggőség, öngyilkossági kísérlet (25. fejezet: *Válságba került serdülők segítése*). Ezeket a szempontokat nekünk is szem előtt kell tartanunk, különösen abban a helyzetben, hogy sok gyülekezetben még ismeretlen az ifjúsági vezető gondolata. A lelkész a mindenes egy személyben. Nincs elég ideje, lehetősége, talán még kellő képzettsége sem ehhez a szolgálathoz. A szerző ezzel a kérdéssel is foglalkozik, hiszen a tennivalók kevés időt hagynak a felkészülésre. Viszont felhívja a figyelmünket olyan kérdésekre is, amelyek az egész gyülekezetet érintik: kész válaszaink vannak a fel nem tett kérdésekre is, nincs aktualitás, és egy példát hoz fel. „Egyik vasárnap megkérdezte a lelkész a gyerekeket: Szürke, lompos farka van, télire makkot gyűjt, és a fán futkos. Mi az? Hosszú szünet után az egyik gyerek kibökte: Tudom, hogy Jézus a helyes válasz, de nekem a mókus jut róla eszembe” (224. old.). Ilyen sokszor a mi evangelizációs munkánk is. Meg kell akadályozni gondolkodásunk be-

⁹ Grill Tibor: Gutenberg-törredék a Soproni Levéltárban. In: *Magyar Könyvszemle* 1994. 292–295.; Rozsondai Marianne: *A 36 soros Biblia és egy Sopronban előkerült törredéke*. In: uo. 295–302.

¹⁰ A törredékek ráadásul ószövetségi apokrifus szövegeket tartalmaztak. Vö. Grill Tibor: i. m. 295.

szűkülését. Fel kell nőnünk a keresztyén gondolkodás absztrakciójának szintjére.

Sikeres munka csak a csapatmunka lehet, az új tagok szervezése, a vezetők képzése. Az ötletbörzéken számos friss, váratlan, spontán ötlet jöhet elő. Minél több embert vonunk be a munkába, annál sokszínűbb lesz a megtervezett program, hiszen több ember igényeit kívánja kielégíteni. A csoportvezetőnek önálló közösséget kell kiépítenie, amelynek egyfajta előadója, irányítója, szervezője, de semmiképp nem feltétele (II. Rész: *Gyakorlati stratégia*). További szempont a rendszeresség, tervszerűség. Előre meghatározott munkaprogramot kell összállítani. A szerző néha naivnak tűnő, banális tanácsokat ír le, de ezek hasznosak lehetnek egy kezdő vezető számára, vagy éppen a már tapasztalt vezetők számára frissít fel néhány alapigazságot.

Számos mintanyag található a könyvben, rendszerint a fejezetek végén, valamint húsz előadás vázlata is a könyv végén. A könyv legnagyobb hozadéka a kérdések gyakorlatias megközelítése. Mindemellett nem nélkülözi a tudományos nézőpontot sem, és úgy mutatja be azokat, hogy minél jobban lehessen al-

kalmazni őket a konkrét helyzetben. Jó példa erre a 18. fejezet, amely a négy tanulási típust mutatja be (itt a Martin LeFevre munkája alapján megállapított tanulási típusról van szó), s leírja, hogyan feleljünk meg ezeknek a bibliaórák alkalmakon.

Végül egy pár szó a könyv használhatóságáról. Mivel a gyakorlati szempont érvényesül a különböző témák bemutatásakor, elég nehéz tájékozódni a könyvben. Aki tehát csupán egyetlen témába szeretne betekintést nyerni, gyakorlatilag végig kell olvasnia az egész könyvet, hogy kimerítő információhoz jusson. A szerző nem nyújt kellő tájékoztatást a további irodalomról, csupán jelzi ezeket (kiadványok és kazetták), de nem nevesíti ezeket. A könyv, sajnos, nem az erdélyi helyzetet tükrözi, bár a mi társadalmunk is az általa felvázoltak irányába fejlődik (reméljük azonban, hogy nem teljes mértékben). Bár a kiadványt tankönyvnek szánta, illetve az alcím szerint kézikönyvnek, inkább segédolvasmányként ajánlanám. Jó, könnyed bevezetés az ifjúsági munkába.

Kató Szabolcs

Habent sua fata libelli

A Vizsolyi Biblia mint „könyvtábla-töltelék”

A könyvkötők körében megszokott gyakorlat volt, hogy régebbi anyagokat újrahasonosítottak. A táblákhoz szükséges kartont gyakran hulladékpapírból, eladatlan könyvek lapjaiból, megmaradt, másra már nem használható papíranyagokból ragasztották össze, a borításhoz, könyvgerincek megerősítéséhez pedig előszeretettel használták a sok esetben funkcióját veszített liturgikus kódexek, a nyomtatás után feleslegessé lett kéziratok

művek pergamenlapjait. Ez a látszólagos veszteség néha nyereség, hiszen így legalább töredékesen maradt fenn középkorai és korai újkorai írásbeliségünk és könyvkultúránk néhány olyan darabja, amelyet egyéb forrásból már nem ismerhetünk.¹ A fenti kategóriába tartozik a kolozsvári Protesztáns Teológiai Intézet könyvtárának egyik kötete, amely Giovanni Stefano Menochio (Padova, 1575 – Róma, 1655) olasz katolikus teológus, biblikus, jezsuita szerzetes egyik művét tartalmazza.² A címlapon szereplő bejegyzés szerint a könyv a soproni jezsuita rezidencia, majd kollégium tulajdonában volt korábban: *Residentia Collegi Sopronensis Soc. Jesu 1638*. A későbbiekben a kötet átkerült a budapesti Egyetemi Könyvtár tulajdonába, erről tanúskodik a címlap versoján található címeres pecsét felirata: *UNIVERSIT. HUNGARICÆ BIBLIOTH. REG. SCIENT.* Adatok hiányában nem sikerült megállapítani, hogy a könyv mikor, milyen úton jutott a Teológiai Intézet könyvtárába, ugyanis az 1895-ös alapítás után sok helyről érkeztek könyvek a gyűjteménybe, és pedig vásárlás és adományozások útján.

A könyv önmagában is érdekes, hiszen a jezsuita szerző a barokk kor exegetikai irodalmának jelentős alakja, a modern katolikus bibliatudomány szellemi előkészítője, aki ebben a művében úgy tekinti a Bibliát, mint ami megalapozta a modern, teokratikus szemléletű politikaelmélet, és kora

¹ Ld. a *Fragmenta Codicum Kutatócsoport* tevékenységét: <http://www.fragmenta.oszk.hu/>; Czágány Zsuzsa, Muckenaupt Erzsébet, Papp Ágnes: Liturgikus és kottás kódextöredékek a Csíksomlyói Ferences Kolostor egykori könyvtárának állományában. In: *A Csíki Székely Múzeum évkönyve 2005*. Társadalom- és humátudományok. Csíkszereda 2006, 149–231.

² Menochius, Stephanus: *E societate Iesu hieropoliticon. Siue institutionis politicae. E s. scripturis depromptae, libri tres. Editione secunda correcti atque aucti. Cum Indice Rerum, atque locorum S. Scripturae*. Coloniae Agrippinae, J. Kinckium, 1626. 772 pag. Jelzete 5259 volt, jelenleg a bibliagyűjteményben található, B 142 szám alatt.